

נקומדה ונעלה

נדודים ארוכים, סערות בלב ים, היתקלות בנחשים, ויתור על משרות תלאות וייסורים - כל אלו, לא מנעו מגדולי ישראל שבכל הדורות למסור לחונן את עפר הארץ, עוד הרבה לפני קום המדינה • סקיי

על אף תנאי החיים הטובים יחסית בנכר, בקרבם של חכמי ישראל בכל הדורות סערו והמו געגועים טמירים לעלות ולהתיישב בארץ חמדה. ערגתם ותשוקתם לארץ הקודש, בערה בגופם כאש להבה, ותמיד ייחלו להגות בתורה באוירה המחכים.

כבר מזמן רבותינו הראשונים כשהארץ היתה ריקה ושוממה, אנו עדים לעליה של חכמינו במסירות נפש, כמו הרמב"ם שכתב: "יצאנו מעכו לעלות לירושלים תחת סכנה. ונכנסתי לבית הגדול והקדוש והתפלתי בו. וכשם שזכיתי להתפלל בה בחורבנה, כך אראה אני וכל ישראל בנחמתה, אמן". רבי יהודה הלוי, מתוך כמיהתו הגדולה לעלות לארץ ישראל כפי שביטאה בשיריו, מסר נפשו לעלות לארץ, וזכה לכך אחרי עיכובים וטלטולים רבים. בספר שלשלת הקבלה (עמ' צ"ב) מסופר שבהגיעו אל שערי ירושלים קרע את בגדיו והלך בקרסוליו על הארץ, לקיים מה שנאמר 'כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו'. והיה אומר הקינה שהוא חיבר, האומרת 'ציון הלא תשאל'. וישמעאלי אחד לבש קנאה עליו מרוב דבקותו והלך עליו בסוסו וירמסהו וימיתהו".

נקנית בייסורים

ארץ ישראל בייסורים נקנתה לעולים, וביותר בייסורי פרנסה ודקדוקי עניויות. התנאים בארץ היו קשים ביותר. אנשים חיו חיי צער ודוחק והגיעו עד פת לחם ממש. כל זה לא מנע מהעולים לעזוב את טוב ארץ מולדתם ולעלות לראות בטוב ירושלים כל ימי חייהם.

בהקדמה לספר "פאת השלחן" לרבי ישראל משקלוב מתלמידי הגר"א, מסופר שלמרות המוות והייסורים ואיבוד חלק גדול ממשפחתו בתוך חודשים ספורים במהלך נסיונו להיאחז בארץ, הוא המשיך לחיות בה. וזה לשונו שם: "בייסורים רבים עמדה לי שזכיתי להסתפח בנחלת ה' ולהתגדר בעפרה, דזה שבעה ועשרים שנה, פחד ורעב וחורב טעמתי, ובשבי הקשה בסוגר ישבתי וכו', והרבה הצלתי ועזרתי את ארץ הקודש ואנשיה והנהגת כולל צבור טהור בכל כחי עשיתי ועבדתי ולמוד תורה ברבים קבעתי ויסוד ישוב א"י מבחון ומבפנים יסדתי".

אצל הגאון רבי רחמים חי חויתה הכהן זצ"ל נדמה שסאת הקשיים והמהמורות הוגדשה. עד שנת תש"ח נמנע ממנו לעלות, מפני ששערי הארץ היו נעולים, ולהעפיל בדרך פיראטית, לא התאפשר לו בגלל משפחתו התלויה בו. בשנת התש"ח, בעקבות הקמת מדינת ישראל, נפתחו שערי הארץ לרווחה בפני כל, ורבי חויתה תכנן לעלות אך תחילה שלח מכתב (מיום כ"ג באלול תש"ח) להסתדרות הפועל המזרחי בפאריז בבקשה לסייע לו בעליה לארץ. במקביל, פעל להכשיר את הקרקע למקום פרנסה ולימוד תורה. לפיכך שיגר מכתב לראשון לציון הגאון רבי בן ציון מאיר חי עוזיאל זצ"ל, בבקשה למצוא לו מקור פרנסה כשיגיע לארץ, תוך כדי שהוא פורס בפניו בענווה את קורות חייו ומשרותיו התורניות. למרות שבג'רבא שימש בתפקיד חשוב של רב העיר, כאן בענוותנותו הגדולה לא הלך בגדולות ובנפלאות, רק ביקש פרנסה פשוטה או שישב בכלל ויקבל מלגה.

לבסוף, התכנית לעלות לארץ לא יצאה לפועל בשלב זה, בעיקר מאחר שראב"ד ג'רבא הגאון רבי כלפון משה הכהן זצ"ל, שכב באותו זמן על ערש דוי, ומשא כל העם נפל על רבי חויתה. ובפרט בשנת תש"י שרבי כלפון הלך לעולמו, ורבי חויתה באופן טבעי מילא את מקומו.

רק לאחר שדאג למי שימלא מקומו בהנהגת הקהילה, אבן נגולה מעל לבו, והוא הכין עצמו לנסיעה בצורה מעשית יותר. הוא מכר את ביתו וארגן את כל הדרוש. את חנותו ובנותיו, שלח כבר לארץ באלול התשי"א להורות לפניו את הדרך, בעוד הוא החליט להתעכב בג'רבא עד אחרי סוכות, כדי לסדר סידורים אחרונים ולדאוג לכמה עניינים לטובת הציבור. אלא שמן השמים רצו אחרת, וגלגלו שנתעכב שם עוד שלוש שנים תמימות. בחורף תשי"ב, כאשר כבר הכל מוכן היה לעליה, התעורר לפתע חוליו, וקרב לשלשה חודשים שכב על ערש דוי. מטבע הדברים הוכרח לדחות עלייתו. כאשר כבר נרפא מחוליו, צצה לה בעיה חדשה. באותם זמנים, ראשי מדינת ישראל לא הסכימו להעלות לארץ חולים וזקנים, ואנשי הסוכנות שלא ידעו את רום ערכו, לא הסכימו למרבה הבושה לתת לו ולאמו רשיון עליה, באשר ראייתו הייתה חלשה ואמו הייתה מתקשה ללכת.

לפיכך, את רעייתו הרבנית שלח לבדה לארץ, כדי לסייע לבתה זוהראיה שהתכוננה ללידה, ובמקביל שלח שני מכתבי בקשה לידידיו הגאונים הרב עוזיאל והמקובל האלקי הגה"צ רבי עובדיה הדאיה זצ"ל שיפעלו למענו וישפיעו על מי שצריך בארץ כדי לקבל רשיון. הרב עוזיאל שהכיר בגדלותו, הפעיל את כל קשריו אצל נציגי הממשלה, יחד עם עמיתו הגאון רבי יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל, עד שהושג הרשיון המיוחל.

בערב שבת קודש כ"א מנחם-אב התשי"ד, עלו רבי חויתה ובני ביתו לספינת 'נגבה', ובה הפליגו במשך ששה ימים עד שהגיעו בשעה טובה ומוצלחת לשערי ארץ הקודש.

הסתפח בנחלת ה'

על כל קשיי העליה, כיסתה האהבה הגדולה לציון. הגאון רבי שלום עדני זצ"ל מהעיר עדן שבתימן, מחבר הספרים "שלום ירושלים" בתורת הנסתר ו"סוכת שלום" בתורת הנגלה, השתוקק כל ימיו לעלות לארץ הקודש, ושפך דמעות כמים לזכות לחונן את עפרה.

כשראה שלא מתאפשר לו לעלות דרך הים, החליט לעלות רגלי דרך היבשה על אף הקושי הרב שכרוך בכך. מכר את ביתו ורכושו, ושם לדרך פעמיו. נדד מעיר לעיר ומכפר לכפר. והנה, נודע לשלטונות על היהודי שהבריח את הגבול, ומיד נערך חיפוש אחריו, עד שתפסוהו ואסרוהו. רבי שלום צפוי היה למוות, לולא סיכנו מספר יהודים את נפשם, חדרו לבית הסוהר וחילצוהו!

המשיך בדרכו, ובאמצע הדרך התנפלו עליו שודדים, נטלו כל אשר לו, והשאירו רק כותנתו לעורו. התחזק ברוחו, שם מבטחו בבוראו והמשיך בדרכו. לא תמה סאת יסוריו והוא חלה, אך בתסדי ה' נרפא והצטרף לשיירה שעברה בדרכו. לא היו לו דמי נסיעה כי הכל לקחו השודדים, ובלית ברירה היה מהלך רגלי אחר חמוריהם.

בשלב מסוים כשלו ברכיו ואך בקושי הצליח להגיע לכפר אחד. נפל ברחוב כאבן דוממת, ושקע בתרדמה עמוקה. מתוך שנתו הראיש על כתפיו וצווארו משא, רותח כאש להבה. פקח עיניו, נטל את המשא והשליכו הרחק - והנה זה נחש ארסי ענק...

עוד נכחו לו כמה סכנות וטלטולים, עד שהגיע לשערי ירושלים, ושם פניו לשיבת המקובלים "בית אל". למרות כל התלאות שעבר, העיד על עצמו כי מחמת כיסופיו היתה בעיניו הדרך מעדן לירושלים כמהלך יום אחד בלבד. בישיבת המקובלים עמדו על גדלותו בתורה, הן בנגלה והן בנסתר, והוקירוהו כרום ערכו. שם חיבר את ספרו הגדול "שלום ירושלים" על הספר עץ חיים, והשתלם בכוונת

ה ומעמד, לצד
ר נפש ולעלות
רה

חובבי ציון האמיתיים...

בימים שהכל מדגישים את העליה של תנועת הציונות חשוב במיוחד להנציח את מסירות נפשם של העולים החרדים לדבר ה'. בקור ובחוס, במטר כמו בשרב עשו גדולי ישראל וחובבי ציון את דרכם ארצה. ברור הדבר כשמש, שמאז האפשרות לשוב הנה אל הארץ המובטחת, עשו עוד ועוד מגדולי התורה את דרכם הנה, אך למען האמת עוד בתקופת הבעל שם טוב, החלה לפרוח העלייה הגדולה של שומרי התורה אל הארץ הקדושה. לא הסתפקו הם באוגדה או במקומות אחרים, ולא עשו זאת בשביל פרה חולבת, עז רצונם היה רק להסתופף בצל השכינה בארץ שעיני השם בה מראשית השנה עד אחרית השנה.

אגב, חובבי ציון אלו, נספר את אשר אירע בצילו של ראב"ד מקדוש, הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל. באחד מן הימים הגיעו חברי תנועת "חובבי ציון" אל מעונו, ובקשוהו שיתן להם תעודת המלצה בעד תנועתם. הרב שאלם האם הם מוכנים בעצמם לעלות לארץ ישראל ולשמש דוגמא לאחרים. הם ענו לו כי לעת עתה קשה עליהם הדבר ביותר, היות שלכל אחד מהם עמדה כלכלית חשובה בעירו ובמקומו ואי אפשר לסגור את בית החרושת או לפרק תעשייה ולעלות לארץ ישראל שבה אין אפשרות של התפתחות כלכלית והפרנסה אינה מצויה בשפע.

רבי שמואל שלחם לסייר בארץ בלויית שמשו ובקשם במיוחד לבקר בחברון. לאחר שחזרו אמר להם: הראיתם את רבה של חברון הגאון רבי שמעון מנשה? הוא גדול בתורה ויכול להיות רב באחת הערים הגדולות ביותר והנה הוא משמש לא רק כרב כי אם גם כשמש, הולך בלילות עם הפנס בידו, ובלילות החורף הוא מבוסס בבוץ כדי להשיג מנין לתפלת ערבית ואינו חושב כלל לעזוב את ארץ ישראל. ולא רק הוא, אלא כל תושבי ארץ ישראל יכלו להישאר בחוץ לארץ ולהתפרנס בהרחבה. אף לי עצמי היה נשקף עתיד מזהיר בחוץ לארץ ובכל זאת עזבנו את הכל ועלינו לארץ ישראל לסבול ייסוריה ולחיות בתנאים הגרועים ביותר. והנה אנו, איננו נקראים 'חובבי ציון' רק אלה המדברים גבוהה על אהבת ארץ ישראל וחיבת ציון, אבל בעצמם אין הם מוכנים להיפרד מסיר הבשר ואינם חושבים אף לרגע לעלות לארץ ישראל, הם הם 'חובבי ציון'!...

דין של מעלה, ושם ביקשתי למסור את נשמתו דוקא בארץ ישראל". ואכן, התרפא דרך פלא, ולמרות שידע שבכך תלויה מיתתו, לא השתהה בארץ צובה, אלא מיד נסע לחמשק ומשם לטבריה, ושם מנוחתו כבוד.

ותחזינה עינינו

כחלק מההשתדלות לעלות לארץ, היו החכמים נושאים תפלה בכל הזדמנות שיזכרם ה' לחונן עפר הארץ.

על הגאון המקובל רבי מרדכי שרעבי זצ"ל מסופר שהשתוקק כבר מילדותו לעלות לארץ הקודש, אך נבצר ממנו למלא את תשוקתו בגלל סיבות שאינן תלויות בו, וכה העיד על עצמו בפני תלמידיו, שבכל יום ויום בתפלת שמונה עשרה כשהיה מגיע לברכת "בונה ירושלים", היו זולגות מעינו דמעות ומרטיבות את הסיודור שבו התפלל, מגודל תשוקתו להר ציון, וכאשר זכה להגיע לארץ ישראל חדלו הדמעות.

הגאון רבי יצחק הריי זצ"ל נכסף זמן רב לעלות לארץ הקודש, להתגורר בעיר הקודש צפת ושם

על כבודו ועושר על עושרו, אדרבא עזב הכל ובחר לו לשכון כבוד בארצנו הקדושה, בבית שאין בו ארבע על ארבע, וחיי צער חיה. עם כל זה היה שמח על שזכה בישיבתו בירושלים עיר הקודש".

כצאן אשר אין להם רועה

ברבים מן המקרים ההחלטה לעלות היתה לא פשוטה גם מבחינה רוחנית, שכן היא באה על חשבון עזיבת הקהילה, שתהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה. לכן רבים מגדולי ישראל שעלו לארץ, עשו זאת בערוב ימיהם, כשראו כי כבר לא עמד בהם כח להנהיג. הם עלו לארץ על מנת לחיות בה את שארית ימיהם ולהשיב את נשמתם על אדמת הקודש.

הגאון רבי אברהם חמוי זצ"ל מספר בספרו "בית אל" (דף צ"ב) על אביו של דודו - הגאון רבי חלפון כאסכי זצ"ל מגאוני וקדושי ארץ, ששכב על ערש דוי ונטה למות. באו אנשי החברה קדישא לעשות לו את כבודו האחרון, ולפתע נתעטש קם וישב על המיטה כאדם בריא. פנה לבנו רבי שלום כאסכי זצ"ל ואמר: "שלום שלום אל תירא! הייתי בבית

הרש"ש בהצטרפו למניין "מכוונים" המתפללים לפי כוונות הרש"ש וייחודיו בכל מלה ממלות התפלה.

מעת שהתיישבו גדולי תורה אלו בארץ, שמחתם לא ידעה גבולות. הגאון רבי יעקב ברלין זצ"ל אביו של הגאון הנצי"ב זצ"ל היה מנכבדי העירה מיר שבליטא, בעמדו בחצי ימיו כבן חמשים שנה בשנת תרי"ג נכנסה בו רוח טהרה לעלות לארץ הקדש ועזב את ארץ מולדתו ועיר מגוריו ועלה לארץ הקדש לבלות בה את שארית ימיו. בעת חוליו האחרון שממנו לא קם, באו כמה מגדולי ירושלים לבקרו, וכשראוהו נאנק מיסוריו בחוליו, נאנחו והצטערו על כך. רבי יעקב שראה את צערם אמר להם: על מה אתם נאנחים, התודה לחי העולמים שחייתי שבעים ושבע שנים, ויחד עם זה זכיתי ליותר ממה שנאמר ביעקב אבינו אשר שמי כשמו, אצל יעקב אבינו נאמר (בראשית מ"ז, כ"ח) 'ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה' ואני חייתי כמוהו, שבע עשרה שנה, בירושלים ולא במצרים. יעקב אבינו העיד על עצמו 'כי ימי חיי היו רעים' ואני, לא כן, כל ימי חיי היו בטוב ובנעימים ועתה מה לכם להצטער אם יום פטירתי קרוב לבא?".

הגאון רבי יצחק לבטון זצ"ל מגדולי הרבנים והדיינים בחאלב עלה לירושלים בשנת תרנ"ט יחד עם חתנו הגאון רבי שלום הדאיה זצ"ל. בהספד שנשא עליו הגאון רבי יצחק לנייאדו ביום פטירתו בר"ח כסליו תרע"ב (נדפס בספר "ויזרע יצחק" מהדורת תשס"ד עמ' קס"ח), הוא כותב עליו בין השאר: "ואחר כך כאשר נתגדל בתורה ובמעלות ובכבוד ובאושר, במקום שישאר בארץ הטובה להיות מגדוליה ולהוסיף מעלה על מעלתו וכבוד

הגאון רבי שלום הכהן זצוק"ל רבה של העיר זריס בדרום תוניסיה

ביירות - שער הכניסה לארץ ישראל. צילום ויקיפדיה

רבי חיים חי חויתה הכהן זצ"ל

כללי, ואחרי זה כאשר ראה השוטר הדרכונ שהוא רק לשנה אחת, ולא ראה מה שכתוב בסוף, קנס אותם והכניס לבית הסוהר, ואחר כך בדקו וראו כי הרשיון סתמי, ושמוחו שמחה רבה, והחזירו להם הקנס ופייסום וביקשו מחילתם".
 וכך בערוב ימיו כשהוא זקן ושבע ימים, התגשם חלמו של רבי שלום והפק למציאות. בכל מקום שעבר בארץ, התקבל בכבוד גדול, עד אשר איוה למושב לו את עיר הקודש טבריא יע"א. בטבריא התגורר כשנה ומחצה, עד יום ח" בתשרי התרפ"ו (06,10,1925) בו עלתה נשמתו הטהורה שמי שחק להתעדן בגן האלוקים.

קברו של רבי ישראל משקלוב בבית העלמין הישן בטבריה. צילום ויקיפדיה

הכותרת "מזכרת עולם": "לעולם לא אשכח ולא אנשה לנצח, רוב הטובה והחסד הגדול אשר גמלני, איש רם המעלה, תורה וגדולה... רבי שלמה טאג'יר... אשר בעלותי ההרה, ההר חמד אלוהים זו טבריא טובב"א, כמעט נואשתי ממטרת, והייתי כנדון בחזרה, וכמלאך מושיע ורב עמד לימיני, וישלח את מברקו הטהור ואת הבטחותיו לממשלת ארץ ישראל יר"ה, ותרשני עם כל העולים אתי להכנס אל ארצנו ונחלת אבותינו...". וכאן הוא ממשיך בברכות חמות לרב טאג'יר, ומסיים "נאם האיש אשר אין ביכולתו להשיב להם כגמולם... והיה זה לזכרון לפני ה' לשעה ולדורות...".
 רשיון הכניסה שהוענק להם בבירות, היה סתמי וכללי, ולאחר שנה כשראה השוטר האנגלי את הדרכונ כי הוא בר-תקופ לשנה אחת, ולא ראה את אשר רשום בסופו, קנס את הנוסעים ואסר את חלקם בבית הסוהר. לאחר מכן כשחקרו השוטרים וראו כי הרשיון הוא סתמי, החזירו להם את הקנס הכספי וביקשו את סליחתם.

על הנסים שארעו לרבי שלום וחבורתו בדרכם לארץ, מספר בנו הגאון רבי כלפון בספרו "פקד משה" (סוף דרוש י'), וכך הוא כותב: "...ואחרון אחרון נס ממש, שנתנו לו הרשיון לארץ ישראל רק לשנה אחת, ובבואו הוא וכל אורחת הנוסעים לחיפה, החזירו אותם, והיו בוכים כולם כמו י"ג איש ומתענים. ולא ידעו כי מן השמים היתה זאת להם לטובה, שהלכו לבירות ומשם שלח ראש הרבנים שם להציר האנגלי... הרברט סמואל מברק, והוא היה אז בלונדון, והגיע המברק ללונדון ומשם הודיעים במברק שיכולים להיכנס. ושם נתן להם הקונסול הצרפתי והאנגלי רשיון סתמי

להיקבר. את תקוותו ותחינתו זאת שטח בשער ספרו "זכור ליצחק": "ותפלתי על חכ"י ויעתר יצחק לה' עד די כרסוון רמיו ועתיק יומין יתיב ואמר מרי, לנוכח הר הגליל נהלך בחליל לשכון כבוד בארצנו היא הארץ הקדושה צפת טובב"א קטרין זו צפורי, ושם תהא מנוחתי שוק הימין והחזה מבריי סברי אכ"ר". גם בנו רבי חייה כתב בהקדמתו לספר הנ"ל על הטרורות הגדולות והיסורין שעברו על אביו כדי לזכות לישיבת ארץ ישראל: "ועינינו רואות להרב המחבר גדול אדוננו אבינו מלכנו זלה"ה, כמה טרורות טרח וכמה יגיעות יגע, וכמה מהיסורין דעדו עליה לשכון כבוד בארצנו וכמצבייה עבד רעותיה, דלא ימנע טוב להולכים בתמים". רבי יצחק נפטר בעיר הקדש צפת בשנת תק"ע ושם מנוחתו כבוד.

יביאנו אל הר קדש

כל ימיו אשר חי השתוקק הגאון רבי שלום כהן זצ"ל (רבה של העיר זריס בדרום תוניסיה) לעלות לארץ הקודש, ומורגל היה בפיו הפסוק "שלח אורך ואמתך המה ינחוני יביאנו אל הר קדשך ואל משכנותיך" (תהלים מג, ג). מתוך ערגה וכיסופים אלו, החליט בערוב ימיו, לשוב לציון ולחונן את עפרה. טלטולים רבים נקרו בדרכו, אך גם נסים רבים נעשו עמו.

לאחר זמן נסיעה ארוך ומתיש באוניה, כבר נצפו בתיה הראשונים של העיר חיפה. הספינה התקרבה לעבר הנמל, כשצפירותיה החדות פולחות את האויר. הנה בעוד זמן קצר, חשב רבי שלום, אזכה כבר לנשק את רגבי עפרה של ארצנו הקדושה.

אך כאשר סוף סוף הטילה האוניה כבלי עוגן בנמל חיפה, לא הורשו הנוסעים לרדת ממנה. המנדט הבריטי לא אישר את התיישבותם בארץ, והם גורשו לדאבונם בפחי נפש. בכו הנוסעים והצטערו, על המשאלה שחמקה מידם.

אונייתם הפליגה לבירות בירת לבנון, ומשם צמחה הישועה. במשך שנות התפתחות היישוב היהודי בארץ ישראל וסגירת שערי הארץ על ידי הבריטים, שימשו יהודי לבנון כחוליה מקשרת ליהודי ארץ ישראל. הם סייעו להברחת יהודים דרך גבול הצפון אל ישובים יהודים בגליל.

כאשר הגיעו ללבנון, שלח להם ה' מלאך מושיע, בדמות הגאון רבי שלמה טאג'יר זצ"ל רבה הראשי של בירות, שהמליץ טוב בעדם, ובהשתדלותו הושג הרשיון המיוחל לעלות ארצה. הוא הריץ מברק לציר האנגלי ששהה אז בלונדון. המברק הגיע לייעדו, ומשם הודיעו במברק לרבי שלום ומלווי, כי מורשים הם להיכנס ארצה.

את החסד שעשה עמו רבי שלמה טאג'יר, לא שכח רבי שלום עד סוף ימיו. באחד מספריו, הוא מקדיש לו עמוד ברכה, שבו הוא כותב תחת

אוניית נעבה בה העלה הגר"ח חזויתה לארץ הקודש

מבט על העיר עזן שבתמין. צילום ויקיפדיה

נמל עזן - גלוייה מראשית המאה ה-20 (צילום ויקיפדיה)